

Foto: Love Frykman

JAG HÖR OCH SER FÅGLAR

*Om relationen fågelskådare-fågel
och vad den uttrycker om relationen
människa-natur*

Av **Love Frykman**,
med handledning av **Rikard Warlenius**

HEKK02:2
Kandidatuppsats
Lunds universitet
Humanekologiska avdelningen

Institution: Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi

Ämne: Humanekologi

Adress: Sölvegatan 12, 223 62 Lund

Telefon: Telefon: +46 (0) 46 222 86 90

Handledare: Rikard Warlenius

Titel och undertitel: Jag ser och hör fåglar – Om relationen fågelskådare-fågel
och vad den uttrycker om relationen människa-natur

Engelsk titel: I hear and see birds – About the birdwatcher-bird relation and
what it says about the human-nature relation

Författare: Love Frykman

Examinationsform: Kandidatuppsats

Ventileringsstermin: Vårterminen 2017

Abstract

This thesis investigates the relationship between the human being and nature and how it emerges through the relationship between birdwatcher and bird. The aim is to study a potential contradiction in bird watching, between perceptual proximity and detached objectification that potentially inheres in the activity. Six birdwatchers are interviewed about their experiences of watching birds, in terms of how they find it meaningful, and how they go about it. Some themes emerge as especially consistent throughout the interviews, namely those of *ticklist, knowledge, temporality and place*. These themes are discussed in relation to the conventional idea of a divide between nature and culture, what is known as *the nature-culture dichotomy*, and the problems associated with this idea. These are articulated as problems of distance and fragmentation. Firstly, the empirical material suggests that there is an actual conflict between the world as described by science, and the lived world, or life-world. Moreover, I argue that the notion of an *education of attention* is useful in understanding bird watching as a quest for knowledge and as a way of discovering meaning in the environment. The reading of an essay by Ingold, which describes the world as being constituted through resonances among its inhabitants, is used to explain why the stories of the birdwatchers consistently reflect on time. Finally, the responses provided in the interviews confirms that an attention aimed at birds appears to make the divide between nature and culture somewhat diffuse due to the ubiquitous close proximity of various bird species. Overall, the results suggest that bird watching is indeed meaningful due to a very close, rather than distant, relationship that develops between the birdwatchers and their surroundings. Here, fragments are triumphed by the whole of the environment.

Keywords: Bird watching, human ecology, nature-culture dichotomy, education of attention, taskscape, Tim Ingold, life-world.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
1.2 Syfte och frågeställning.	2
1.3 Avgränsningar	2
1.4 Disposition.....	3
1.5 Metod.....	3
1.5.1 Intervju.....	3
1.5.2 Urval	4
1.5.3 Etik	6
1.5.4 Hermeneutik och positionalitet.....	6
1.6 Material.....	7
1.7 Teoretiskt ramverk.....	8
1.8 Tidigare forskning.....	9
2. Dikotomi.....	11
3. Krysslistan.....	14
4. Kunskap.....	17
5. Temporalitet.....	21
6. Plats	25
7. Slutsats.....	28
8. Referenser	30
Appendix A - Intervju.....	32

Tack

Stort tack till Rikard Warlenius samt studiens intervupersoner. Tack även till Anders Burman, Diana Iskra, Håkan Berglund och Samuel Teeland. Tack för hjälpen!

[T]he world that we inhabit does not confront us. It surrounds us.

Tim Ingold (2000: 168)

1. Introduktion

Som barn åkte jag ofta med på olika typer av fågelexkursioner. Ändamålen var olika: det kunde vara ringmärkning av ugglor, att stå med en tubkikare vid ett vattendrag och titta på ett myllrande liv av olika fågelarter. Jag minns tydligt upplevelsen av att tillbringa sena kvällar i mörka skogsdungar och där lyssna till en orkester av fågelljud. Lyssnandet gick ut på att urskilja vilka olika arter som befann sig i mörkret. Det var speciellt, men jag blev dock aldrig riktigt drabbad av fågelskådningens charm. Det blev helt enkelt ingen fågelskådare av mig. Mer nyligen har jag kommit att fundera över de filosofiska aspekter som ryms inom fågelskådning. Jag undrar över vad fågelskådningen egentligen innebär och uttrycker om relationen mellan människa och natur. Det finns en motsägelse mellan den aspekt av fågelskådning som är vetenskaplig och avskärmande och den som är känslomässig och närmande.

Motsägelsen mellan dessa olika aspekter uttrycker ett spänningsförhållande som kan relateras till en, sedan länge aktuell, diskussion om människans förhållande till sin omvärld. Det har under lång tid funnits strömningar som motsätter sig den tämligen allmänna uppfattningen att miljöproblemen löses genom ny teknik och subventioner av "rena" former av energiproduktion. En strömning som menar att problemet istället ligger djupare än så (Dallmayr 2011: 1-2; Hargrove 1989: 14; Evernden 1993: xi). Nämligen i den filosofiska felaktighet vilken avslöjas i vårt sätt att kategorisera världen utifrån dikotomin natur och kultur; där de två kategorierna framstår som ömsesidigt uteslutande domäner av vår värld.

Människor runt omkring mig uttrycker en stor hopplöshet inför, och misstro mot, samhällets förmåga att lösa de, i ökande grad, akuta miljöproblemen på vår planet. Det kan kännas som att vi i allt högre takt färdas mot en undergång, och att vi inte ändrar kurs, utan istället fortsätter att styra rakt framåt. Kanske har detta att göra med de fundamentala antaganden om människans relation till naturen, som utgör ramen för våra ansträngningar. Detta är alltså anledningen till att jag ämnar studera fågelskådning.

1.2 Syfte och frågeställning.

I denna uppsats ämnar jag att sammanföra filosofiska aspekter av fågelskådning med filosofiska aspekter av miljöproblemen, eller med andra ord; låta relationen mellan fågelskådare och fågel representera relationen mellan människa och natur.

Genom intervjuer med sex fågelskådare om deras erfarenheter av, och åsikter kring, fågelskådning, avser jag undersöka att hur relationen mellan människa och natur framträder i den mellan fågelskådare och fågel. Detta sätter jag i relation till en problematisering av natur-kultur dikotomin.

Jag ställer följande fråga: (1) *Hur förhåller sig fågelskådningens uttryck av relationen människa-natur till natur-kultur dikotomin?*

1.3 Avgränsningar

Även om denna uppsats fokus är på fågelskådare och deras relation till naturen, ska huvudfokus inte mistas för någonting annat än det senare. Undersökningen är inte ett försök att ge några omfattande redogörelser vare sig för fågelskådning i termer av dess historia, eller fågeln i termer av biologi eller ekologi. Dessa ämnen ligger dock oundvikligen i min bana och kommer därför att behandlas ytligt. Det ska emellertid inte mistas för att vara mitt huvudämne. Eftersom att jag tror att det är till fördel för uppsatsens huvudfokus, har jag även valt att förbise stora delar av de sociala drivkrafter som finns i fågelskådning. Jag har också valt att inte gräva ner mig i, och problematisera kring, definitioner av begreppet *modernitet*. Inte för att det inte är relevant, utan för att utrymmet inte finns just här. Slutligen så försöker jag inte i denna uppsats att generalisera om fågelskådning eller fågelskådare, men det är min förhoppning att jag kan ge ett litet bidrag till ett bredare sammanhang av studier av relationen mellan människa och miljö.

1.4 Disposition

I resterande delar av kapitel 1 redogör jag för det empiriska material jag har använt mig av för att besvara uppsatsens ställda frågor. Det empiriska materialet består av intervjuer med 6 fågelskådare, samt de verktyg jag har använt mig av för att samla in såväl som att analysera materialet. I kapitel 2 ger jag en bild av natur-kultur dikotomin, och skisserar upp en del av de gemensamma drag som återfinns hos dess kritiker, för att slutligen positionera fågelskådningen i denna dikotomi. I kapitel 3 till 6 diskuterar jag fågelskådning och natur-kultur dikotomi utifrån de teman som uppstått i arbetet med materialet. Dessa teman bygger på tydliga kontinuiteter i empirin, och är således grunden för en analys gällande vad de säger om relationen människa-natur. Temana är krysslista (kapitel 3), kunskap (kapitel 4), temporalitet (kapitel 5) och plats (kapitel 6). Slutligen summeras studiens resultat i kapitel 7.

1.5 Metod

1.5.1 Intervju

Forskningsfrågorna i denna uppsats reflekterar ett försök att söka förståelse för komplexiteter i hur människor i allmänhet, men fågelskådare i synnerhet, interagerar med sin biofysiska omgivning, och hur detta förhåller sig till en värld av natur-kultur dikotomi. För att undersöka dessa frågor verkade det lämpligt att prata med en handfull fågelskådare om deras upplevelser av aktiviteten. Således valde jag den semi-strukturerade intervjun som huvudsakligt metodologiskt tillvägagångssätt. Den semi-strukturerade intervjun har beskrivits som "en konversation med ett syfte" (Cloke et al. 2004: 152, min översättning). Den semistrukturerade intervjun är alltså en intervju vilken har en av forskaren på förhand uppsatt struktur, men som är öppen för att den intervjuade utvecklar sina svar (Denscombe 2009: 234-235). Således utgör den ett forskningsredskap som gör en tillgång av det djup som kommer fram genom uttryck av komplexitet och motsägelser och alltså såväl för förekomsten av det väntade som det oväntade (Valentine 2005: 110-111).

För att genomföra intervjuerna förberedde jag mig genom att skapa ett slags konversationsmaterial; jag bröt ner uppsatsens stora frågor till mindre sådana, för att sedan samla upp och strukturera dem kring några teman. Dessa teman blev "varför fågelskådning", "krysslistan", "aktiviteten" och "etc". Vid genomförandet av en semistrukturerad intervju kan det vara bra att vara förberedd på konsekvenserna av det tämligen organiska sättet att arbeta, där dessa teman givetvis skulle komma att överlappa varandra. I slutändan blev dessa frågor och teman ett dokument jag sneglade på då och då under intervjuerna - snarare än ett underlag för någon slags strikt kronologisk procedur. Det visade sig hur som helst att de delar av intervjuerna som var mest användbara, uppstod i samband med några nyckelfrågor; "varför blev du en fågelskådare?", "vad är det som är speciellt med fåglar?", "hur påverkar fågelskådning ditt dagliga liv?" samt "hur fågelskådar du?"

Intervjuerna genomfördes på olika platser i Sverige: runt Malmöområdet, Lund och Öland (med undantag för en intervju som gjordes över telefonen). Samtliga intervjuer spelades in, efter tillstånd från intervjupersonerna, och sparades ned till wav-fil, varefter de transkriberades. Eftersom att jag som forskare slipper oroa mig för att hänga med att skriva ner samtalet så bidrar en inspelning till att skapa en närvaro och ett fokus under intervjun (Valentine 2005: 123-124). Å andra sidan så uppstår istället en on oro över att någon form av tekniska problem ska uppstå. För min del var dock beslutet om inspelade intervjuer eller ej enkelt, då jag upplever att fördelarna med att spela in materialet överträffar de potentiella problem som skulle kunna uppstå. Intervjuerna tog cirka 45 minuter var och gjordes på svenska.

1.5.2 Urval

Den huvudsakliga ambitionen gällande urval av informanter var att intervjua en handfull individer som själva identifierar sig som fågelskådare. Då forskningsfrågorna är av en tämligen generell natur kändes det inte riktigt nödvändigt att göra några vidare distinktioner inom gruppen fågelskådare. Som Ryen (2004: 77-82) påstår skiljer sig urvalsprocessen i betydande bemärkelse

mellan en kvalitativ studie, som denna, och en kvantitativ sådan. Dessa ska inte blandas ihop. En kvalitativ studie som denna här söker det illustrativa snarare än det representativa, och därför behöver jag som forskare inte oroa mig alltför mycket över huruvida urvalet är generaliserbart för hela populationen eller inte (Valentine 2005: 112). Dock så var det mitt mål att få en något så när jämn distribution mellan kön och ålder, medan jag lämnade till slumpen vilken slags fågelskådare som hamn i urvalet. Således är urvalet vad som kallas ett icke-sannolikhets urval, men dock med en ambition att sprida sig jämnt över de fundamentala kategorierna som är ålder och kön (Ryen 2004: 77).

Jag var medveten om att rekryteringsprocessen av informanter skulle påverkas av sättet jag presenterade uppsatsidén. I den förfrågan jag skickade ut följde en beskrivning med i vilken jag uppgav att jag är en student i humanekologi som skriver min kandidatuppsats om relationen mellan människa och natur, så som den uttrycks inom fågelskådning. Det är inte osannolikt att denna text påverkade urvalet på det sätt att de som slutligen ställde upp som intervjupersoner kände att de hade någonting att säga om dessa saker. Att hitta intervjupersoner är ju inte bara en sökandeprocess som handlar om att finna personer vilka har en specifik erfarenhet eller position. Lika viktigt är förstås att hitta individer som faktiskt är villiga att dela sin erfarenhet (Cloke et al. 2004: 156).

Jag ville hitta en community av fågelskådare att rekrytera från som inte var för snäv, utan där möjligheten fanns att nå ut med förfrågan till en bredare grupp. Jag blev rekommenderad att rekrytera informanter i ett par grupper på facebook - vilka välkomnade nybörjare såväl som mer erfarna fågelskådare. Den viktigaste av dessa grupper visade sig bli "Vår skådarvärld", där fyra av intervjupersonerna fanns (Facebook 2016). En femte rekommenderades av dessa fyra. Den sjätte och sista intervjupersonen är en person som jag känner. De individer som utgör materialet presenteras nedan under "material".

1.5.3 Etik

Vissa etiska överväganden har gjorts. De individer som intervjuades till uppsatsen erbjöds och önskade anonymitet. Det som möjligen skulle kunna "avslöja" någon av dessa individers identitet har således ändrats eller ersatts på ett lämpligt sätt. Inför intervjuerna informerades även dessa respondenter om att de kunde avsluta intervjun när de önskade, samt att de, om någon fråga skulle upplevas som obehaglig, helt enkelt kunde undvika att svara.

1.5.4 Hermeneutik och positionalitet

Den abstrakta delen av uppsatsens utförande är hermeneutisk. För att illustrera den abstrakta forskningsprocessen kommer jag att redogöra för dess enklaste form. Här ses det arbete forskningen innebär, inklusive insamlandet samt analysen av materialet inte som någon enkelriktad process. Snarare så ses processen som en interaktion mellan forskaren och det empiriska materialet. Hermeneutiken är en reflektionsform (Alvesson & Skoldberg 2008: 22), och avseende denna interaktion beskriver den hermeneutiska cirkeln förhållandet mellan förståelse och förförståelse (Fangen 2005: 49) som en metod att eftersöka kunskap. Medan forskningsprocessen fortskrider pendlar fokus fram och tillbaka mellan forskaren och hans teorier å ena sidan, och respondenter och data, å den andra, tills den slutliga produkten framgår som ett resultat av denna växelverkan. Således bör resultatet ses som en manifestation av dessa element i kombination.

Att uppmärksamma den roll som förförståelse spelar leder oss in på ämnet reflexivitet. Förförståelsen är inte ett fenomen som endast påverkar forskaren, utan även de som intervjuas i studien. Deras idéer om vem forskaren är i relation till dem kommer sannolikt att färga det material som framkommer (Valentine 2005: 113). Aspekter såsom genus eller ålder skulle kunna spela en roll här, till exempel, likväl som det faktum att jag presenterar mig själv som en student i humanekologi kan resultera i någon slags attityd gentemot mig (Cloke et al. 2004: 158). Materialet kommer att färgas av subtila spänningar i vår interaktion

oavsett hur mycket vi försöker att vara neutrala eller objektiva (ibid: 151). Detta är om möjligt extra relevant när forskningsmetoden består i semi-strukturerade intervjuer, eftersom de innebär ett relativt litet avstånd mellan forskare och intervjupersonen. Den semi-strukturerade intervjun har beskrivits som en metod där materialet är samskapat av forskaren och informanten (ibid: 129).

Kontentan av dessa föregående stycken har motiverat ett förhållande mellan empiri och teori där dessa båda har fått styra. Läsning och kodning av empirin har varvats med läsning av teorin och resultatet är alltså en samskapelse mellan dessa element.

För att slutligen sätta positionalitet i ett annat perspektiv, så är det även av viss vikt att nämna begreppet *eurocentrism*. Eftersom denna uppsats har sitt sikte på en slags förståelse av någonting så fundamentalt som relationen mellan människa och natur, så bör min position som svensk student också erkännas. Genom uppsatsen så har jag, och kommer fortsättningsvis att, använda mig av ord som "vi", "oss" och "vår" i ganska generella ordalag. Ord som dessa tenderar att användas på ett orättvist sätt eftersom det kan framstå som att en global population av människor – mellan vilka för- och nackdelarna av moderniteten har distribuerats orättvist – blandas ihop. Jag upplever dock att det är svårt att ändra på språket. Således fungerar denna del som en slags reservation.

1.6 Material

Undersökningens material av vilken analysen är gjord består således av intervjuer med sex fågelskådare, där definitionen av dessa individer som fågelskådare är helt baserad på att de själva identifierar sig som sådana. De som varit vänliga nog att dela sina tankar med mig är; en biologilärare i 50-årsåldern; en pensionerad akademiker i 70-årsåldern; en lärare i fotografi i 50-årsåldern; en lärare i sextioårsåldern; en undersköterska och student i 40-årsåldern samt en student i 20-årsåldern.

Det verkar oundvikligt att börja med att konstatera att det finns ett tydligt mönster i att alla intervjupersoner har en koppling till skola. Antingen som lärare eller som student. Detta bör delvis förklara varför ett uppenbart tema genom intervjuerna är vikten som intervjupersonerna lägger vid relationen mellan fågelskådning och kunskap.

Flera av intervjupersonerna blev introducerade till fåglar och natur av sina föräldrar, medan andra beskriver en slags inneboende drift som fick dem att ge sig ut med kikaren. Alla började de skåda fågel tidigt i livet, med undantaget för en som började sent.

Något överraskande för mig, men samtliga av dessa sex informanter positionerade sig som mer eller mindre avståndstagande från dem man kan kalla för "kryssare" (det vill säga fågelskådare som hävdar sig genom antalet fåglar man sett). Det pratas till exempel om vikten av att ha en *autentisk* upplevelse av naturen som har sin motsats i "kryssar"-skådarnas mer regisserade upplevelse, eller med avsmak om hur dessa kryssare "åker hundra-tvåhundra mil eller hyr helikoptrar för att komma åt de där sista kryssen [...] det är ju för dem bara som vilken frimärkssamling som helst." En annan menar att hen inte vill vara med i något slags "brag race", utan att fågelskådningen snarare är en helhetsupplevelse.

1.7 Teoretiskt ramverk

De problem med natur-kultur-dikotomin som jag ska undersöka har artikulrats av mängder av teoretiker. Utifrån en handfull böcker med relationen människa-natur som tema, förklarar jag kortfattat vad som är essensen i denna kritik. Bland dessa böcker finns Neil Everndens *The Natural Alien* (1993) och Fred Dallmayrs *Return To Nature* (2011). Vidare kommer jag att sätta dessa idéer i relation till fågelskådning. Om dessa saker handlar huvudsakligen kapitel 2.

I uppsatsen analys (kapitel 3-6) kommer jag dels att diskutera intervjumaterialet i relation till kapitel 2, men också utifrån en del begrepp. Först och främst

kommer jag att använda det fenomenologiska konceptet **livsvärld**, som härstammar från Husserl men utvecklades åt ett delvis eget håll av Merleau-Ponty (Bengtsson 2001: 69). Livsvärldsbegreppet beskriver konflikten mellan en vetenskaplig världsbild och den värld "som vi dagligen lever i" (ibid). I Ingolds bok *The Perception of the Environment (2000)*, vilken utgör det centrala vetenskapliga verk som jag har förhållit mig till, återfinns två andra koncept som används för att diskutera materialet. Dels använder jag mig av den distinktion mellan kunskap och information som understryks av Ingold (2000: 166-167) genom konceptet "**en skolning i uppmärksamhet**" vilket kommer till pass för att diskutera fågelskådning och information.¹ Slutligen kommer jag att använda mig av den essä, *The Temporality of the Landscape*, där Ingold (ibid: 189-208) beskriver hur relationen mellan människan och naturen kan förstås som en slags **resonans**.

1.8 Tidigare forskning

Jag har hittat en mängd artiklar med vetenskapliga utredningar av diverse ekonomiska aspekter av fågelskådning, såsom till exempel dess potential att öka naturskydd genom så kallad ekoturism och vice versa, men jag har hittat väldigt lite som liknar det jag själv har i åtanke.² Det finns hur som helst en intressant artikel av Whitehouse (2015): *Listening to Birds in the Anthropocene: the Anxious Semiotics of Sound in a Human-Dominated World*. Såsom titeln antyder, så är Whitehouse (ibid:1) huvudpoäng att det inte bara är en härlig upplevelse, utan även en ängslig sådan, att lyssna på fåglar. Genom medvetenheten om tillståndet i biosfären som förstärkts bland annat genom det relativt nya begreppet antropocen, i kombination med fågelns potentiella roll som en indikation på de negativa förändringar som sker, präglas fågelskådning av en spänning som gör det till en upplevelse av ängslan.

---

¹ Min översättning. Konceptet, som härstammar från Gibson, heter hos Ingold "an education of
² Se exempelvis (Lee et al., 2009) (Connell, J. 2009) (Chen & Chen 2015) (Puhakka, Salo and Sääksjärvi, 2011)

2. Dikotomi

Innan jag mer specifikt går in på fågelskådning, så tänkte jag inleda med en väldigt kortfattad redogörelse av vad natur-kultur-dikotomin är och innebär, och hur den kritiseras. Utifrån detta kommer jag att få med mig några kategorier, eller variabler utifrån vilka fågelskådning kommer att diskuteras. Först utifrån en slags generell bild av fågelskådning, och i kommande kapitel utifrån de intervjuer som gjorts.

Dikotomin mellan natur och kultur innebär, kort och gott, den distinktion mellan natur och samhälle, som har sagts vara modernitetens idémässiga fundament (Brockwell, O'Connor & Byrne, 2013: 1). Hornborg (2006: 21, min översättning) förklarar kärnfullt att

[d]et är genom att dra en skiljelinje mellan världen av objekt respektive världen av mening som det "moderna" projektet har vuxit fram. Genom att "destillera" naturen till endast dess materiella egenskaper, icke förgiftad av symbolisk mening eller sociala relationer, så har modernister varit fria att manipulera den på sätt som var helt otänkbara i förmoderna kontexter.

Detta citat ringar på ett tydligt sätt in var essensen i kritiken av dikotomin ligger. Att naturen, som Dallmayr (2011: xi) menar, i den moderna tidsåldern har blivit "marginaliserad, koloniserad och skändad" beror helt enkelt på att vi kommit att utgå ifrån att naturen är *död*. Dikotomin innebär alltså denna skiljelinje, som också har en inneboende hierarkisk bestämmelse där människa placeras över natur. I den mänskliga världen finns mening - i den övriga världen finns den inte. Vi kan även i Hornborgs citat se att dikotomin också kan relateras till andra relationer. Exempelvis så dras relaterade skiljelinjer mellan *objekt* och *mening* samt mellan det *materiella* och det *sociala*.

Inte sällan härleds natur-kultur-dikotomin till en viss person – filosofen Rene Descartes, och hans framhårdande i en dualistisk separation mellan *tanke* och *materia* som ligger till grund för den vetenskapliga världsbild som vi idag tar för givet (ibid: 1). Den *cartesianska dualismen*, utgörs av en skarp distinktion

”mellan mänsklig tanke eller förnuft, å ena sidan, och extern materia eller natur, å den andra” (ibid 2011: 1, min översättning) och naturen reduceras härigenom till en avskild domän som kan manipuleras och analyseras, till en punkt där den förlorar allt annat värde än som ”resurs, redskap eller instrument för mänsklig och social nytta.” (ibid 2011: 1, min översättning) Enligt Ingold (2000: 165, min översättning) så innebär den cartesianska dualismen att ”hjärnans aktivitet skiljs från kroppens närvaro i världen”, och Evernden (1993: 45, min översättning) uttrycker på ett liknande sätt att konsekvensen av detta är en idé av att människans essens finns i en ”dyrbar kokong skild från världen av vulgär materia”. Samtidigt så fråntas naturen och vad den innehåller sin kreativitet, som blir en för människan exklusiv egenskap (Uddenfeldt 2016: 18-19). Naturen framstår därmed som en projektion av det mänskliga medvetandet (ibid: 18-19)

Vårt ödesdigra misstag är att vi, som Whitehead (2011: 69) har föreslagit, har kommit att ta de abstraktioner som formuleras av vetenskapen som våra ”konkreta verkligheter”. Vi har alltså kommit att se på vår omvärld som en samling objekt som endast binds samman av förutsägbara lagar (Evernden 1993: 14; Uddenfeldt 2016: 18). Visst har vetenskapen sina förtjänster. Men som Bengtsson (2001: 47) skriver så har den blivit till ett ”instrument för att behärska verkligheten snarare än att förstå den”. Jag skulle dessutom vilja tillägga att det även finns en viss motsättning mellan just det vetenskapliga sättet att behärska verkligheten, och en intim relation till den. Det ena utesluter så att säga i viss mån det andra. Sammanfattningsvis så lever vi enligt dessa resonemang i samhällen som förhåller sig till sin omvärld av liv som vore den död, vilket får sitt uttryck i och med den distans och fragmentering som kommer med en vetenskaplig blick.

Korresponderar då fågelskådares attityder med denna tradition av dikotomi? Fågelskådningen är relaterad till de ”tillbaka till naturen”-rörelser som blossade upp i 1800-talets industriella städer, och dess centrala aktivitet, att identifiera fåglar, har sina rötter i naturhistoria (Dunlap 2011: 4-5). Utifrån detta så kan vi konstatera att aktiviteten hör samman med modernitet på det sätt att den uppstått som reaktion emot den. Med tillhörande aktiviteter såsom

fågelinventering, genom vilken fåglar räknas och kontrolleras, så finns häri tveklöst det vetenskapliga förhållningssättet till världen.

Uppsatsens intervjuer erbjuder en sedvanlig terminologi vad gäller förhållandet till naturen. Språkmässigt finns den distans till naturen vi är vana vid. Naturen är exempelvis en plats "där ute", som du åker "ut" till, vilket får sin status som natur genom att vara orörd. Detta korresponderar tämligen väl med en förförståelse av fågelskådning som en symbol för den moderna människans avskärmning från en naturlig värld. Bilden av fågelskådare som står i linje längs kusten för att titta på det vilda genom sina tubkikare, är den perfekta manifestationen av natur-kultur-dikotomin. De flesta som såg en sådan bild skulle se en tydlig klyfta mellan fågelskådarna och fåglarna. En amerikansk fågelskådarsida har en huvudrubrik som meddelar att fågelskådning är "din livstidsbiljett till naturens teater" (Birdwatching.com 2016), vilket uttrycker ungefär samma sak. Om naturen är en teater i denna metafor, så kan vi nog lugnt utgå ifrån att fågelskådaren är publiken. Återigen denna klyfta, där människan representeras av fågelskådaren på ena sidan, och naturen av fåglarna på den andra. Naturen är här till för människan som en slags attraktion, men metaforen verkar även säga någonting annat. Fågelskådning beskrivs som en livstidsbiljett, någonting som fångar fågelskådaren för livet. Vi kommer senare att återkomma till hur intervjuerna ger uttryck för att fågelskådning kan ha en rent existentiell betydelse, och hur aktiviteten i den meningen kan vara just en, om än subtilt, livsomvälvande upplevelse.

De sex intervjuer som gjordes för denna uppsats utgör ett ganska sammanhållet material. De olika teman som har gjort sig gällande genom läsningar av materialet, och som vi nu kommer att röra oss inpå, är närvarande i materialet på ett genomgående sätt. Dessa teman är krysslista, kunskap, temporalitet och plats.

3. Krysslistan

För att inleda med att diskutera fågelskådning i relation till de problem med fragmentering, alltså uppbrottet av en helhet till mindre delar, som jag tillskriver den vetenskapliga världsbilden, blir det logiskt att göra detta med utgångspunkt i krysslistan. Krysslistan är ett, bland fågelskådare, vanligt förekommande redskap - med syftet att hjälpa skådaren att hålla reda på vilka arter hen har sett eller hört. Det finns en uppsjö listor med olika regler, exempelvis Sverigelistor, årslistor, månadslistor och så vidare (Club300.se 2017). Respondenterna i den här undersökningen använder alla listor, men de verkar emellertid inte fästa någon större betydelse vid den. Detta innebär inte att deras reflektioner om krysslistan är utan betydelse. Snarare tvärtom.

Krysslistan utgör en utmärkt spegling av den vetenskapliga världsbilden, i vilken naturen består av en samling objekt. Organiserandet av arter till i lista förutsätter en blick som ser ut över en natur bestående av objekt, som först separerar sig själv från världen och sedan fågeln från dess omgivning. Endast genom att dechiffrera ett landskap kan pennan plockas fram och krysset ritas dit.

En respondent beskriver hur hens första fågelexkursioner till fågelskådarparadiset Öland gav så många kryss att hen på vägen hem skakade av upphetsning över alla nya arter hen hade "fått". Dock har tiden, och större erfarenhet, genererat vissa perspektiv och andra idéer om betydelsen av krysslistan. Hen gör en intressant reflektion om krysslistan:

De där [krysslistorna] tar ju inte hänsyn till kvalitén på eller karaktären av observationen. Man kom på att det var ju trevligt att bara befinna sig på platsen där till exempel fågelflyttningen blev väldigt tydlig och att det i sig var en upplevelse. Men då kunde det ju handla om bara en art. Så om vi tar till exempel gäss så kunde man ju se tjugofemtusen vitkindade gäss på en förmiddag och det gav ju ett ganska mäktigt intryck, men i [krysslistan] så blev det ju fortfarande bara en art.

Denna utsaga illustrerar på ett ganska tydligt sätt ett oppositionsförhållande mellan del och helhet - där krysset av en enskild art inte reflekterar känslan av den totala upplevelsen av 25 000 gäss och fågelflyttning i stort. Respondenten upplever någonting större.

Som tidigare påpekats så kan konflikten mellan fragment och helhet sägas korrespondera med den mellan dualism och holism. I opposition mot den cartesianska dualismen (och tillhörande vetenskapliga världsbild) var filosofen Merleau-Ponty engagerad i relationen mellan medvetandet och naturen (Dallmayr 2011:99). I övertygelse om att det måste finnas en värld redan innan cartesianska distinktioner har gjorts, så menade Merleau-Ponty, liksom Husserl före honom, att den fenomenologiska skolan skulle studera just denna värld (ibid:107). Ett *fenomen* är som Denscombe (2009: 111) uttrycker det i *Forskningshandboken*, "något sådant vi ännu inte – trots att vi upplever det – har förstått genom analys, föreställning eller teoretisering." Den värld som uppenbarar sig för oss genom våra sinnen är livsvärlden, vilken således är en slags prekonceptuell värld (ibid 2011:99). Medan den värld vi lär känna genom vetenskapen är en "livsfientlig" värld av hårda fakta och mekaniska samband, hänvisar livsvärlden till den värld i vilken vi faktiskt lever och finner mening; den värld som finns till innan vi har hunnit reflektera över den (Bengtsson 2011:69). Livsvärldsbegreppet gestaltar alltså just den konflikt som här uppstår mellan det upplevda och det reducerade. Citatet ovan visar på att denna konflikt faktiskt existerar, samtidigt som den uttrycker en tydlig värdering i att helheten går segrande ur denna konflikt. Meningen tycks ligga i någonting annat än krysset av en enskild art.

Än mer specifikt uttrycks motsättningen mellan helhet och fragment i Everndens (1993: 105-106, min översättning) redogörelse för begreppsparat "detalj-perception" och "menings-perception. Dessa respektive begrepp innebär olika sätt av varsebli världen och förhåller sig på samma sätt som enskilda ord gör mot en hel mening (ibid). Detalj-perception, sammanhörande med den vetenskapliga blicken på världen, fokuserar på enskilda ord, medan menings-perception ignorerar de enskilda orden men förstår istället meningen som helhet. Lärdomen

här är förstås att en sann upplevelse av mening finns i helheten och inte i fragment.

En annan av de intervjuades reflektioner rör inte specifikt krysslistan, men likväl detta förhållande mellan fragment och helhet. Den här informanten menar att i samtal med andra fågelskådare blir jakten på enskilda arter snarare en helhetsupplevelse än någonting annat:

Ja, när någon säger "den sitter där borta i alen", men jag kan inte se skillnad på en al och en asp och det kan irritera mig, så då börjar jag titta på träd också. Och blommorna på marken [...] Så det blir en utsikt över alltihop.

Denna reflektion motsäger å ena sidan att det skulle finnas en motsättning mellan detalj- och meningsperception, i alla fall i termer av *hur* det förhåller sig till en helhetsupplevelse. Å andra sidan, sätts emfas på just betydelsen av helheten. Detta, menar jag, är den tydliga bilden som materialet förmedlar – att mening finns i helheten som förmedlas genom fågelskådningen och inte endast hos de enskilda arterna som kryssas från en lista.

4. Kunskap

Utsagor om betydelsen av kunskap om fåglar, utgör en av de tydligaste kontinuiteterna i intervjuerna. Intervjupersonerna berättar genomgående om vikten av att veta hur fåglar låter och ser ut, för att fågelskådningen ska bli en meningsfull aktivitet. Som jag berättat tidigare så framstår världen genom den cartesianska tanketraditionen som en slags projektion av medvetandet och mening ses som tillskriven naturen. Detta sätt att tänka kan manifesteras det avstånd som kan sägas finnas mellan *oss* och *det*. Låt oss titta på några exempel på vad som illustrerar detta. Även om betydelsen av kunskap uttrycks explicit så kan vi börja med att berätta om hur den uttrycks implicit, alltså i hur kunskap om fåglar i synnerhet och naturen i allmänhet framkommer.

Dessa fågelskådares kunskap visar sig bland annat i den stora mängd fågelarter som nämns i intervjuerna. Koltrasten, storlommen, ejder, pilgrimsfalken, havsörn, lövsångare, berguv, gärdsmyg, kajor, kråkor och ormvråk, för att nämna några. Respondenterna visar även upp goda förmågor vad det gäller att navigera i naturen verbalt. Hur de ser ut men också hur de låter och hur deras relation till miljön ser ut. Generellt så sträcker sig deras kunskap om fåglar bortom identifikationen av arter. Fågelskådare intresserar sig också för hur fåglarna migrerar, var de kommer ifrån och vart de är på väg. Det kan exempelvis uttryckas såhär:

Och sen handlar det väl mycket om att vara lite strategisk, utefter vilka väderförutsättningar och vilken tid det är på året så kan man ju välja olika platser att kolla fåglar på. Så stormar det på från Atlanten så kanske man åker ut till någon västlig udde och hoppas på att det ska blåsa in några fåglar från Atlanten till exempel. Är det en lugn och fin majmorgon så kanske man hellre vill gå omkring i någon skogsbacke och lyssna på fåglarna som sjunger.

Fråga om kunskap aktualiserar de potentiella problem med dikotomin naturkultur som tidigare behandlats. Den kan alltså anses vara endast en produkt av den mänskliga hjärnan; av vilken världen således blir en produkt. I materialet

finns flera intressanta utsagor om relationen mellan kunskap och upplevelse av mening. Exempelvis de här reflektionerna, av hur kunskapen ökar upplevelsen:

Det är roligt att gå runt och veta vad det är för någonting jag ser på. Det ökar min upplevelse av naturen. Jag blev ju mer naturintresserad efter mötet med fåglar. Det har jag ju varit innan också men det var någonting speciellt jag letade efter, och det blev fåglar och då fastnade jag i det. Jag njuter av [att vara i naturen] mer nu än vad jag gjorde när jag inte visste någonting om den.

Varje detalj man får reda på, det gör ju sakerna så mycket mer intressanta egentligen. Kunskap måste vara kopplat, tycker jag, för mig, personligen. [...] Det är det här, den euforiska känslan av fågeln, och den kunskapsmässiga. Kopplingen där emellan liksom.

[F]ramför allt så är det ju den egna upplevelsen man jagar liksom att man kommer ut och blir överraskad av naturen och ju mer man läser på om fåglar och lär sig om naturen i allmänhet och deras beteende och allting så kanske man kan dra slutsatser och samband och lyckas se ännu mer fåglar genom att man vet mer helt enkelt.

I det första blockcitatet ovan uttalas att kunskapen om fågeln fungerat som en slags introduktion till ett större naturintresse, medan vi i det andra blockcitatet, ser en slags växelverkan mellan kunskap och upplevelse. Generellt för de tre blockcitaten är att meningen tycks finnas i naturen och kunskapen fungerar som ett slags verktyg för att tillgodogöra sig denna. Här finns en möjlighet att fråga sig vad kunskap är, och med den ambitionen vänder jag mig till Ingold och den emfas som han ger åt distinktionen mellan kunskap och information. Många skulle tänka sig att den information vi tillgodogör oss genom exempelvis böcker, utgör en slags yttersta form av kunskap. Man skulle dock kunna drista sig till att säga att texten i boken utgör information, snarare än just kunskap. Ingold (ibid: 21, min översättning), menar att "information, i sig själv, inte utgör kunskap, och att vi inte heller blir kunnigare genom att ackumulera den". Information skulle vara värdelös om vi inte hade förmågan att relatera till dess innehåll, så frågan blir varifrån denna förmåga kommer. Kunskap "erhålls genom att titta, lyssna [och] känna", "av att vara på plats, av att lära sig att se", och är alltså i sitt

fundament uppbyggd av varseblivning av omgivningen (ibid: 190, min översättning). En person som kan förmedla information är "perceptuellt anpassad till att plocka upp information i omvärlden som en mindre van person skulle missa." (ibid 2000: 19, min översättning). Att förmedla information är enligt detta synsätt att likställa med en slags vägledning in i världen, där en person skolas i vad den ska titta, lyssna eller känna efter, och kallas i Ingolds essäer för en *skolning i uppmärksamhet*. Detta skulle kunna sägas vara den koppling som det andra citatet beskriver som den mellan kunskap och eufori. Kunskapen är i grund och botten en eufori av upplevelsen. Genom att lära sig att skilja vissa fågelarter från andra, genom att studera hur de ser ut, låter, eller rör sig, lär man sig skärpa sina sinnen för att ta in det som hela tiden fanns där, men som man tidigare inte såg. Även det första citatet, där fågelskådningen fungerar som en slags guidning till meningen som finns i naturen, kan man se som en slags skolning i uppmärksamhet. Genom att lära sig att skilja på olika arter från varandra, hur de ser ut, låter eller rör sig, så rör sig fågelskådaren in i en upplevelse av naturens helhet. Dessa lärdomar är då omöjliga att separera från inblandning i den miljö som kunskapen rör. I alla fall så är det här den blir meningsfull. Betydelsen av det vi har omkring oss i världen är inte påklistrad av våra sinnen, utan uppstår genom att vi lever i den och lär känna den (ibid: 168). Vi fäster alltså inte betydelse vid världen, utan finner den däri. Med Ingolds (ibid: 22, min översättning) ord så är meningen i vår omvärld "inte konstruerad i samma utsträckning som den är upptäckt". Med ett sådant argument kan vi se på följande citat:

Från att jag var ganska ung så var jag nyfiken och bläddrade i böcker och sådär. Hade väl ganska allmänt bra koll på vilka fåglar som fanns men jag var inte ute så ofta och såg att de fanns på riktigt, men sen gjorde jag en resa till Österlen med den här fågelklubben från Falkenberg här och då fick man för första gången uppleva allt det där som man bara sett i en bok förut och då kan man säga att jag verkligen fastnade. Man insåg liksom att det här man suttit och läst om liksom finns på riktigt. Så jag började väl fastna för fåglar eftersom jag var nyfiken och att det fanns mycket att läsa om dem. Sen, när man insåg att man kunde se dem på riktigt också så blev man helt fast.

Genom detta sätt att se relationen mellan information och kunskap, så bör inte läsandet ses som ett sätt att fjärma sig från naturen genom att se den som en mängd analyserbara objekt, utan snarare som ett sätt att introduceras för meningen som finns i den. Informationen blir alltså meningsfull först när den kan förstås utifrån erfarenhet och möjligheten att situera innehållet. Slutligen så menar jag att distinktionen mellan information och kunskap korresponderar med den mellan distans och närhet, och att fågelskådning således är nära.

5. Temporalitet

Vad som mer än någonting annat är genomgående i dessa beskrivningar av fågelskådningens tjusning, är olika beskrivningar av hur aktiviteten blir en slags medvetenhet av tidens gång. Dessa typer av upplevelser får tydliga uttryck igenom alla intervjuer, där fågelmigrationens cykliska mönster skapar en slags dynamik mellan fågelskådare och fågel, som medför en slags medvetenhet om världens puls. Vi börjar med att låta tre citat visa på vad jag har i åtanke:

Lite är det sådär att fåglarna är den faktor som liksom kopplar upp mig lite mot tiden och årets gång och alltså jag kan känna, kan ibland föregripa och ana att nu kommer snart sidensvansarna och jag vet ganska väl efter många år när olika saker händer i fågelåret och det ger mig en väldig känsla av hemtrygghet och välbefinnande att jag känner ungefär hur fågelåret ser ut i Skåne. Det är någon slags trygghetskänsla i det.

Till exempel att fåglarna är flyttfåglar, dom finns inte här hela året. När du ser plötsligt spovsnäppor som sträcker förbi då... förstå att dom där är påväg ner från polartrakterna till västerhavet. Dom landar inte någonstans på vägen. Utan, framförallt på våren ska dom ju tydligen flyga i ett sträck. Att få se detta, och se dom precis när dom bestämt sig. Swhoosh! Det blir någon stor klocka, process. Och det blir liksom också din årscykel på något sätt. När vårfåglarna kommer. Var dom har varit någonstans, tänk att dom har övervintrat nere i Sydafrika, Mellanafrika, det vi vet. Eller att tornseglarna har flygit nästan oavbrutet i luften i kanske ett helt år.

Den dagen jag dör kommer gässen fortfarande att flyga på hösten, och komma till Skåne på hösten. Förstår du? Den här klockan kommer att fortsätta. Och det är en tröst i det faktiskt. Allting upphör inte med mig. Utan det kommer att fortsätta. Det tycker jag, att det kan vara lite trösterikt.

Men samtidigt som upplevelsen av fåglar reflekterar upplevelsen av tidens progression, så tycks det å andra sidan också få tiden att sakta in. Här konstateras att fågelskådning är "nästan meditativt, för man är i nuet". Det finns också "filosofiska aspekter på det hela", påpekar någon, "som har att göra med någon slags inre lugn, tålmod och sådant." Någon beskriver ett nyckeltillfälle av

att se sin första lappuggla: "man står och väntar i timmar och så kommer dom!". Så upplevelsen av fågelskådning tycks alltså vara en upplevelse av en delaktighet i tidens gång. I hur fågeln kommer och går, hur dessa saker sammanflätas till en helhetsupplevelse. Det rymmer känslor av trygghet och tålmod.

Ett sätt att uttrycka hur fågeln påverkar sinnelaget hos fågelskådarna skulle kunna vara att helt enkelt säga att fågeln är *symbolisk* för tidens gång. Att den på ett slags intellektuellt plan representerar det mått som vi kallar för tid. Jag menar att vi på ett djupare plan kan förstå dessa reflektioner som tecken på att för dessa fågelskådare så innebär uppmärksamheten riktad mot fåglar en påtaglig, om än möjligen undermedveten, känsla av att vara delaktig i världen. I Ingolds essä *The Temporality of the Landscape* ger han en beskrivning av landskap som formulerar en syn på relationen mellan människan och dess miljö som trotsar de beskrivningar av denna relation som präglas av avskärmning och distans. Ingold sätter inledningsvis upp begreppet "landskap" bredvid sitt eget begrepp "syssloskap"³ (ibid: 190, min översättning). Syssloskapet, skriver Ingold, är "den kritiska länken mellan människor och deras miljö" (ibid, min översättning). Kort och gott kan man säga att syssloskapet utgör det "mönster av levnadsaktiviteter" som invånarna i en miljö ägnar sig åt och där "sysslan" är lika med "de aktiviteter som konstituerar livet" (ibid, min översättning). Dessa aktiviteter, menar Ingold, är i en slags konstant process av att forma sitt landskap (ibid: 199, min översättning). Vidare understryker han att denna process inte innebär en *inskriftion* av dessa levnadsaktiviteter i landskapet, utan snarare en *inkorporering*, vilken är aktiv genom en växelverkan mellan invånare och miljö (ibid: 191, min översättning). Dessa båda är således "förkroppsligandet av varandra" (ibid: 193, min översättning). Vidare menar Ingold att medan landskapet är vad vi ser, så är syssloskapet vad vi hör, eftersom att "ett ting inte måste göra någonting förr att bli sett" (landskapet ses), men för att höras så måste någon slags rörelse ske (syssloskapet hörs) (ibid: 199, min översättning). Således är alltså aktiviteten i syssloskapet en interaktion eller resonans mellan de som bor och vistas i landskapet och som ägnar sig åt sina livsaktiviteter (ibid:

---

³ "Taskscape" i originalet.

199). "Det rytmiska mönstret av mänskliga aktiviteter", skriver Ingold (ibid: 201, min översättning), "innesluts av det vidare mönstret av alla så-kallade levande ting, vilka innesluts av hela världens livsprocess". I en kraftfull bild uppmanar Ingold sina läsare att föreställa sig en bild av ett landskap i snabbspolning, och han menar att i denna bild, om den snabbas upp tillräckligt, uppenbarar sig ett ständigt föränderligt landskap i en helhet som andas. Världen blir genom denna visualisering, ingenting som vi kan separera oss själva ifrån och titta på från håll, utan snarare, en process vilken vi är en del av, i resonans med allt liv (ibid: 201).

Huruvida Ingold med "livsaktivitet" skulle inkludera en, i plats-bemärkelse, så flyktig aktivitet som fågelskådning är tveksamt. Likväl så är det grepp med vilket han i denna essä återför människan som en del av en helhet, kraftfullt på det sättet som samhörigheten mellan allt världens liv artikuleras. Genom detta kan vi förstå fågelskådning som en skolning i uppmärksamhet, inte bara av den livsaktivitet som är fåglarnas, utan även av vår egen, eftersom den innesluts av världens rytmiska mönster.

Intervjumaterialet förmedlar dessutom en bild av att fågelskådningen till stor del handlar om att vara åskådare just av rörelser, alltså det som Ingold refererar till som syssloskapet. Givetvis så rör sig fågelskådarna på olika sätt, till olika platser. Men det handlar också om

... att bara sitta stilla och se vad jag ser. Men där har jag valt tiderna, när det är migrationer. Många fåglar kommer. Då kan jag sitta i timmar på Ölands udde och se ut över havet och se vad som kommer. Se alla ejdersträcken som kommer där.

En annan av skådarna menar att det är dagar "då det bara väller fåglar", det kan handla om "flera hundra tusen [...] som flyttar förbi" och "att det hela tiden händer någonting", som är "den allra häftigaste typen av fågelskådning". Lika mycket som dessa fågelskådare jagar fåglar, så går deras aktivitet ut på att positionera sig själva på goda platser för att sedan invänta att fåglarna flyger förbi dem. En pilgrimsfalk attraherar deras uppmärksamhet när den passerar över en gård, eller så har de tusentals rovfåglar över sig. Kajor bildar väldiga moln som rör sig över himlen. Med utgångspunkt i Ingolds teori om resonans så

kan vi förstå detta sätt att positionera sig och bevittna rörelse som ett sätt att också bevittna världens konstanta tillblivelse, eftersom "landskapets former genereras i rörelser" (ibid: 199). Med utgångspunkt i detta sätt att se på världen så kan vi också omformulera tesen om att fågelns rytmiska mönster är symboliska för tidens förlopp. Fåglar är genom detta sätt att se på det hela inte symboliska för, utan snarare essensen av, tid. Denna distinktion kan korrespondera med vad Alfred North Whitehead särade på som "klock-tid" och "kosmisk" tid, där det första utgör det vetenskapliga måttet av tid, och det andra en slags bredare tid som finns inskriven i naturen och som genom vårt deltagande skrivs in även i oss (Dallmayr 2011: 114).

6. Plats

I detta sista kapitel vill jag ta upp det som verkar vara en av fågelskådningens kvalitéer, nämligen fågelns konstanta närvaro. Detta kan vidare relateras till platsmässiga uppfattningar av vad som är natur respektive kultur. Idén om natur och kultur som åtskilda sfärer kan lite hårdtaget ses som manifesterad i en spatial distinktion mellan det som är grått och det som är grönt. Det finns så att säga fysiska barriärer mellan vad som är natur och vad som är kultur, och på dessa kan man hänga upp olika värderingar om respektive sfär.

I materialet beskrivs att fågelns genom fågelskådningen blivit en "dragkrok" ut i naturen, vilken för dessa fågelskådare är kustområden, stränder, sjöar, kärr, dammar och liknande platser. Bort från staden alltså. Att vara här beskrivs bland annat som en "naturnära kontemplation" där fåglarna blir "någonting att relatera till som ger det hela någon slags ram". Här känner sig fågelskådarna "harmoniska" och någon menar att "det är vilsamt och det fyller på, på något sätt, med intryck och... kraft." En annan konstaterar att fågelskådning inte handlar om att ta sig från a till b, såsom det gör i bergsklättring eller kajak. "Det är inte på det sättet med fågelskådning. [...] Det är mer ostrukturerat"

Dessa berättelser förmedlar en bild av fågelskådning som en aktivitet som tar dig ut från staden till naturen, och när du har kommit dit så verkar handla lika mycket om att *vara*, som att engagera sig i någon speciell aktivitet.

Vad det gäller plats så finns i materialet emellertid en intressant kontrast. Jakten på fåglar för också dessa skådare till platser som många skulle tveka inför att kalla "natur". Reningsverket, soptippen eller hamnen är vanliga platser för fågelskådning av den enkla anledningen att de utgör platser som attraherar fåglar. Konsekvensen av detta blir en något problematisk bild av begreppet natur, eftersom det förutsätter en slags renhet. En annan sak som återkommer genom intervjuerna är att fåglar är speciella just för att de "kan dyka upp i stort sett *var som helst*", och för att de "finns överallt".

Dom finns lite överallt och året runt och om du inte bor i kanske Norrlands inland, för där kan det vara ganska tomt på vintern, så omges du alltid av fåglar. Bara du går utanför dörren så finns ju de vanligaste arterna där i alla fall.

Jag noterar ju fåglarna när jag går till jobbet. Helt bara så, för att jag gör det, för att jag är uppmärksam, för att jag hör dem. Och så tänker jag "jaja, så idag sjunger hjärtsmygen" [...] eller "nu har den kommit" eller sådär. Jag kan inte säga att jag tänker att jag ska skåda fågel i tre timmar och så gör jag det så begränsat på en liten tid, det är ju inte så det fungerar.

Det är lite sådär att, har man väl intresset så finns det med var man befinner sig. Och när jag rör mig till och från jobb eller promenerar in i [staden] där jag jobbar nu så är det alltid så att jag hör och ser fåglar, och lägger märke till och tänker på vad de har för sig...

Denna närvaro av fåglar upplevs alldeles säkert i större utsträckning av fågelskådare än av andra. Men fågeln har tidigare i historien visat sig bära en stark betydelse för människor i största allmänhet. I boken *Tyst vår* varnade författaren Rachel Carson (1962) för att det omfattande användandet av bekämpningsmedel i jordbruket kunde leda till stora skador på miljön. Bokens titel refererade till att de effekter som dessa bekämpningsmedel hade på miljön kunde leda till en värld utan fågelsång. Denna illustration resonerade kraftigt med människor och boken tillskrivs ofta rollen som startskottet för miljörörelsen (Worster 1994: 23; Dunlap 2011: 149-151). Denna kraftiga symbolik är relaterad till att fågeln i ekologiska sammanhang beskrivs som en utmärkt *indikatorart*, vilket är en art som kan fungera som en tidig varning för miljöförstöring (Miller & Spoolman, 2015: 93-94). Denna idé, att göra en indikator av fågeln, är givetvis i enlighet med den naturobjektifierande logik som omvandlar djur till objekt med rent instrumentella syften, vilket får sitt kanske mest distinkta uttryck i och med kanariefågeln i kolgruvan. Oavsett vad så verkar det vara så att en uppmärksamhet riktad mot fågeln blir en erfarenhet av världens fortgång och tillståndet i biosfären. Med tanke på detta tillstånd så är det inte alltid en angenäm upplevelse. Fåglar är ömtåliga och, likt många andra arter, globalt sett kraftigt minskande i antal, vilket enligt indikatorfunktionen är ett tecken på allvarlig miljöförstörelse i global skala (Ibid: 205-208).

Det är just denna förmåga hos fågeln, att signalera tillståndet i biosfären, som är drivpunkten i Whitehouse (2015) artikel om att lyssna på fåglar. Konceptet antropocen anses till att börja med utmana såväl natur-kultur dikotomi som ontologisk utgångspunkt, som naturbegreppet i sig (2015: 54). Effekten av detta är att "antropocen drar människor och icke-människor samman på samma gång som det för dem isär" (ibid, min översättning). Detta eftersom det påvisar människans påverkan på naturen och således den relation som förbinder dem, samtidigt som det sätter människan på en piedestal som jordens dominerande varelse. Eftersom fåglar, inte minst efter *Silent Spring*, blivit en symbol för tillståndet i naturen, menar Whitehouse alltså att uppmärksamhet riktad mot dem kommer med en ängslan av medvetenheten om dessa problem (ibid: 55). Whitehouses artikel formulerar å ena sidan samma tankar som jag har i denna uppsats: att fågelskådare, utöver själva samlandet av exotiska arter, finner en djupare mening i sin aktivitet. En mening som har att göra med en samhörighet mellan människa och natur. På detta vis korresponderar Whitehouse artikel med den bild som denna uppsats intervjuer förmedlar. Jag upplever dock att fågelskådning framstår som väl ängsligt däri. Den känsla som förmedlas i de intervjuer jag har gjort är mestadels ljus. Dessa fågelskådare verkar helt enkelt, i positiv mening, vara uppfyllda av fågelns närvaro.

7. Slutsats

I denna uppsats har jag ämnat undersöka relationen mellan människa och natur, såsom den kommer till uttryck i relationen mellan fågelskådare och fågel, för att vidare relatera detta till natur-kultur dikotomi. Ur kritiken mot den uppfattning som delar upp världen i skilda sfärer av *natur* och *kultur*, har jag brutit ut två kategorier: fragmentering och avstånd. Denna kritik består av att en meningsfull relation till omvärlden bryts ner när denna omvärld formuleras som fragment (snarare än helhet), och att denna blick på världen skapar distans (snarare än närhet).

I uppsatsens material, vilket utgörs av intervjuer med fem fågelskådare, har jag identifierat fyra olika teman (krysslistan, kunskap, temporalitet och plats) och diskuterat den relation mellan fågelskådare och fågel som framträder i dessa teman.

Av informanternas förhållande till krysslistan, det första temat, vilken i uppsatsens analys får representera just fragmentering, framgår med tydlighet åsikten att denna inte förmår fånga hela upplevelsen av fågelskådning. Något jag menar uttrycker en konflikt mellan en vetenskaplig världsbild och en livsvärld; där livsvärlden representerar helhetsintrycket av miljön. Min slutsats är att betydelsen av fågelskådning för informanterna, finns i helhetsintrycket snarare än i delarna.

I analysens andra tema, kunskap, beskrivs kunskap om fågeln som en grundläggande del av aktiviteten fågelskådning. Något jag diskuterar utifrån en distinktion mellan kunskap och information som understryks i och med konceptet en *skolning i uppmärksamhet*. Härigenom ses information som oundvikligen grundad i världen, och vidare som en slags perceptuell guidning in i världen. På så vis korresponderar distinktionen mellan information och kunskap med den mellan distans och närhet. Utifrån detta resonemang förstår jag fågelskådning som ett sätt att upptäcka omvärlden vilket medför ett krympande avstånd till denna omvärld.

En av de tydligaste kontinuiteterna genom uppsatsens intervjuer är den upplevelse av tid som är starkt förknippad med fågelns migrationer. Detta tredje tema, *temporalitet*, förklaras utifrån en essä av Ingold, där förhållandet mellan ett landskaps invånare beskrivs som ett av resonans. Utifrån detta föreslår jag att fågelmigrationer inte ses som symboliska för tidens gång, utan snarare som essensen av den.

Slutligen, i det sista temat *plats*, ger jag en del exempel på hur en skolning i uppmärksamheten av fåglar finns med skådaren överallt, och att detta är just en av fågelskådningens kvalitéer. Detta i sig, menar jag, innebär en syn på vad som är natur och kultur som problematisk eftersom fåglar på ett ytterst explicit vis korsar dessa spatiala gränser. Även detta förmedlar att fågelskådningen medför en närhet till vår omvärld.

Som slutsats så menar jag att dessa saker tyder på att fågelskådning kan vara en aktivitet där det uppstår intima band inte bara mellan fågelskådaren och fågel, utan mellan människan och omvärlden. Vidare har jag alltså drivit argumentet att detta beror på att dessa två inte alls befinner sig i skilda sfärer, utan snarare i en och samma värld. Genom att vara en åskådare av fåglar, så innesluts fågelskådaren av världen, vilket beror på fågelns utmärkta egenskap att förmedla denna värld.

8. Referenser

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2008) *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, J. (2001). *Sammanflätningar*. 3:e uppl. Göteborg: Daidalos.
- Birdwatching.com, (2016). *Birdwatching Dot Com - About Wild Birds and Birding*. [online] Tillgänglig på: <http://birdwatching.com/> [Hämtad 6 Jan. 2016].
- Brockwell, S., O'Connor, S. and Byrne, D. (2013). *Transcending the Culture-Nature Divide in Cultural Heritage : Views from the Asia-Pacific region*. Canberra: ANU Press
- Carson, R. (1962) *Silent Spring*, Greenwich: Crest Book
- Chen, L. and Chen, W. (2015). Push-pull factors in international birders' travel. *Tourism Management*, 48, s. 416-425.
- Cloke, P., Cook, I., Crang, P., Goodwin, M., Painter, J. (&) Philo, C. (2004). *Practising Human Geography*. London: Sage.
- Club300.se, (2017). *Club300*. [online] Tillgänglig på: <http://kryss.club300.se/rules.asp> [Hämtad 7 Jan. 2017].
- Connell, J. (2009). Birdwatching, Twitching and Tourism: towards an Australian perspective. *Australian Geographer*, 40(2), s. 203-217.
- Dallmayr, F. (2011). *Return to nature?* Lexington: University Press of Kentucky.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Dunlap, T. (2011). *In the Field, Among the Feathered – A History of Birders and their Guides*. New York: Oxford University Press.
- Evernden, N. (1993). *The Natural Alien - Humankind and Environment*. 2:a uppl. Toronto: University of Toronto press.
- Facebook, (2016). *Vår skådarvärld*. [online] Tillgänglig på: <https://www.facebook.com/groups/167537563320503/> [Hämtad 6 Jan. 2016].
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber.
- Hornborg, A. (2006). Animism, Fetishism, and Objectivism as Strategies for Knowing (or not Knowing) the World. *Ethnos*, 71(1), s. 21-32.
- Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment – Essays in Livelihood, Dwelling and Skill*. New York: Routledge.

- Lee, C., Lee J., Mjelde, J., Scott, D. and Kim, T. (2009). Assessing the Economic Value of a Public Birdwatching Interpretative Service Using Contingent Valuation Method. *International Journal of Tourism Research*, 11(6), s. 583-593.
- Miller, G. T. and Spoolman, S. (2015). *Living in the Environment*. 18:e uppl. Stamford: Cengage Learning.
- Puhakka, L., Salo, M. and Sääksjärvi, I. (2011). Bird Diversity, Birdwatching Tourism and Conservation in Peru: A Geographic Analysis. *PLoS ONE*, 6(11), s. e26786.
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju – från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber.
- Uddenfeldt, T. (2016). *Gratislunchen : Eller varför det är så svårt att förstå att allt har ett slut*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Valentine, G. (2005). Tell me about...: using interviews as a research methodology. I: R. Flowerdew and D. Martin, ed., *Methods in human geography - A guide for students doing a research project*, 2:a uppl. Essex: Pearson Education Limited, s. 110-126.
- Whitehead, A. (2011). *Science and the Modern World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Whitehouse, A. (2015). Listening to Birds in the Anthropocene: The Anxious Semiotics of Sound in a Human - Dominated World. *Environmental Humanities*, 6, s. 53 - 71.
- Worster, D. (1994). *Nature's economy – A history of Ecological ideas*, 2:a uppl. Cambridge: Cambridge University Press.

Appendix A – Intervju

Varför fågelskådning?

- a) när kom du först i kontakt med fågelskådning?
- B) när började du fågelskåda?
- c) varför började du fågelskåda?
- d) vad är speciellt med fågeln?
- e) har fågelskådning påverkat dig som person? Isåfall, hur?
- f) påverkar fåglar dig i ditt vardagliga liv? Isåfall, hur?
- g) hur använder du dig av dina sinnen när du fågelskådar?
- h) har fågelskådning påverkat din syn på naturen?

Krysslistan

- a) använder du en krysslista? Isåfall, hur?
- b) vad betyder krysslistan för dig?

Aktiviteten

- a) hur ofta fågelskådar du?
- b) hur långt reser du för att titta på fåglar?
- c) hur långt har du rest för att se en enstaka fågelart?
- d) hur är fågelskådning en social aktivitet för dig?
- e) vilken utrustning använder du, samt hur är du beroende av dessa?
- f) hur har teknologisk utveckling påverkat ditt fågelskådande?
- g) hur är man en bättre och/eller sämre fågelskådare?

Etcetera

- a) kan du berätta om något fågelskådartillfälle som var extra speciellt för dig?
- b) har du någonting att tillägga?